

การพัฒนากลุ่มสะสมทุนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขต ภาคเหนือตอนบน *

อารีย์ เชื้อเมืองพาน** และธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์***

บทนำ

กลุ่มสะสมทุนเป็นธุรกิจชุมชนประเภทหนึ่งที่มีกลุ่มคนในชุมชนเข้ามารวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสะสมเงินร่วมกัน ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่จะให้คนในชุมชนมีแหล่งเงินทุนเป็นของตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนเริ่มจัดตั้งครั้งแรกเมื่อปี 2517 โดยกรมพัฒนาชุมชน วัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งคือ เพื่อให้คนในชุมชนหันมาให้ความร่วมมือกันจัดตั้งแหล่งเงินทุนของตนเองในการพัฒนาการผลิตทางการเกษตรและขยายไปสู่กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานในระยะแรกประสบความสำเร็จอย่างสูงในเชิงปริมาณเพราะได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในเกือบทุกตำบล แต่เมื่อกลุ่มออมทรัพย์เหล่านั้นได้ดำเนินงานไประยะหนึ่งมักจะล้มเหลวหรือล้มเลิกไปมีเพียงบางส่วนที่สามารถเติบโตและพัฒนาอย่างมั่นคง

และนอกจากนี้ยังมีกลุ่มสะสมทุนอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาคเอกชน เช่น มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งผลการดำเนินงานก็จะมีลักษณะเดียวกันคือ มีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่สามารถเติบโตและพัฒนาต่อไปได้ ซึ่งหากกลุ่มสะสมทุนแต่ละกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาสามารถพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพได้ จะทำให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรที่จะกระจายโอกาสและประโยชน์ต่อชุมชนทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม หากชุมชนมีความเจริญมั่งคั่งแล้วจะส่งผลถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมของประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมีเสถียรภาพ

* งานวิจัยนี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปีงบประมาณ 2542

** อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์และสหกรณ์การเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

*** อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชนด้านการสะสมทุนซึ่งจะเป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสะสมทุนทั้งหมดทั้งในด้านรูปแบบ จำนวน และปริมาณการดำเนินงาน ตลอดจนถึงกระบวนการพัฒนากลุ่ม และปัญหาที่กลุ่มสะสมทุนได้ประสบปัญหาอยู่ และนอกจากนี้ยังเป็นการรวบรวมผลการศึกษาที่ได้มีหน่วยงานหรือบุคคลได้ทำการศึกษาไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่มีผู้ศึกษา ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดจะเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ ส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในแต่ละหน่วยงาน ทำให้รัฐไม่สามารถกำหนดนโยบายและมาตรการที่จะให้การส่งเสริมกลุ่มสะสมทุนเหล่านี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องศึกษาองค์ความรู้เบื้องต้นเพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ

1) เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรสะสมทุนของชุมชน

2) สร้างกรอบและแนวทางในการศึกษาวิจัยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มสะสมทุนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงรายละเอียดของกลุ่มสะสมทุนที่จัดตั้งขึ้นในภาคเหนือตอนบนทั้งรูปแบบการจัดตั้ง จำนวนกลุ่มสะสมทุนลักษณะการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มสะสมทุนในแต่ละรูปแบบ

2. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบของกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสม และนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนากลุ่มสะสมทุนไปสู่รูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

3. เพื่อให้ข้อเสนอแนะในด้านการศึกษาวิจัยที่ต่อเนื่อง และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจชุมชน

ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษาสถานะการณ์ของกลุ่มสะสมทุนในปัจจุบัน อันประกอบไปด้วย

การศึกษารายละเอียด กระบวนการพัฒนาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มสะสมทุนตามรูปแบบของกลุ่มสะสมทุนที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น

1) กลุ่มสะสมทุนที่เป็นทางการคือ กลุ่มสะสมทุนที่ได้รับการจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นต้น

2) กลุ่มสะสมทุนที่ไม่เป็นทางการคือ กลุ่มสะสมทุนที่ดำเนินงานด้วยตนเองหรือมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งสนับสนุน แต่ไม่ได้จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเครดิตยูเนียน ธนาคารหมู่บ้าน และกองทุนหมู่บ้านในรูปแบบอื่นๆ เป็นต้น

2. ศึกษาถึงรูปแบบของกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสม

ศึกษาถึงรูปแบบของกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสม หลังจากนั้นจึงคัดเลือกกลุ่มสะสมทุนรูปแบบต่างๆ ที่ต้องการจะพัฒนากลุ่มสะสมทุนของตนไปสู่รูปแบบที่เหมาะสม โดยให้เข้ามาทดลองดำเนินงานตามรูปแบบที่เหมาะสม

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ยังไม่มีหน่วยงานใดเก็บรวบรวมโดยเฉพาะ กลุ่มสะสมทุนที่ไม่เป็นทางการ วิธีการจัดเก็บจะจัดเก็บโดยใช้แบบสอบถามโดยให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น สหกรณ์อำเภอ เป็นผู้ช่วยรวบรวมข้อมูล

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบน สำนักงานสหกรณ์ จังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบน มูลนิธิยุทศพัฒน์แห่ง ประเทศไทย ชุมชนเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด สาขาภาคเหนือ องค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง

3) รวบรวมและประมวลข้อมูลจากรายงานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

คัดเลือกกลุ่มสะสมทุนประเภทต่างๆ ที่ต้องการจะพัฒนาไปสู่รูปแบบที่เหมาะสม ให้ทดลองปฏิบัติและดำเนินงานตามขั้นตอนของรูปแบบกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการ PAR

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลในที่นี้จะใช้วิธีการเชิงพรรณนา และนำเสนอในรูปแบบของอัตราส่วน ร้อยละ ตาราง และแผนภูมิ จัดหมวดหมู่ตามรูปแบบของกลุ่มสะสมทุน

2) การศึกษาครั้งนี้จะใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

(1) เป็นกระบวนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่มีปัญหาร่วมกัน หรือมีความสนใจที่อยากจะเห็นการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน เช่น สมาชิกกลุ่มสะสมทุน คณะกรรมการของกลุ่ม นักวิจัย ที่ตระหนักถึงการพัฒนากลุ่มให้มีความมั่นคงและยั่งยืน เป็นต้น

(2) เป็นกระบวนการวิจัยที่เชื่อมการปฏิบัติกับการวิจัย

(3) เป็นกระบวนการเรียนรู้ (learning process)

(4) เป็นกระบวนการวิจัยที่เน้นให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (collaborator) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการวิจัย เป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเป็นกลุ่ม (collective decision) และการร่วมมือเป็นกลุ่ม (collective action)

(5) เป็นกระบวนการวิจัยที่เป็นวงจรต่อเนื่องของการวางแผน (planning) การลงมือปฏิบัติตามแผน (action) การสังเกต (observation) วิธีการปฏิบัติและผลของการปฏิบัติ และการสะท้อนความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ (critical reflection) วิธีการปฏิบัติและผลของการปฏิบัติ เพื่อที่จะวางแผนร่วมกันใหม่ (re-planning) โดยทำอย่างนี้เป็นวงจร ทั้งนี้ความรู้และความเข้าใจต่อเหตุการณ์ สถานการณ์และปัญหา ตลอดจนวิถีปฏิบัติที่เรียนรู้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะถูกใช้เป็นบทเรียนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ และเพื่อปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพของวิถีปฏิบัติของกิจกรรมถัดไป

(6) เป็นกระบวนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกระตุ้น สนับสนุน (facilitation) และผู้กระตุ้นสนับสนุน (facilitator)

(7) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เหมาะสำหรับการหาทางเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงสถานการณ์หรือโครงการที่มีความซับซ้อน

ซ้อน ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องไม่รู้ว่าจะเริ่ม
ต้นตรงไหนเพื่อให้กลุ่มสะสมทุน
สามารถพัฒนาต่อไปได้อย่าง
ยั่งยืน

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้เข้าไปค้นหา
ปัญหาร่วมกับสมาชิกและคณะกรรมการของกลุ่ม
สะสมทุนกับกลุ่มตัวอย่าง หลังจากที่เราพบถึงปัญหา
แล้วจะหาแนวทางการแก้ปัญหาพร้อมกัน และคณะผู้
วิจัยจะเสนอแนวทางการดำเนินงานของสหกรณ์
เครดิตยูเนียนเพื่อให้เป็นทางเลือก หลังจากนั้น ก็จะ
ฝึกอบรม ให้ความรู้กับสมาชิกกลุ่มและคณะ
กรรมการ พาคณะกรรมการไปศึกษาดูงาน สหกรณ์
เครดิตยูเนียนริมออน จำกัด และสหกรณ์เครดิต
ยูเนียนบ้านป่าปึง จำกัด เมื่อกลุ่มตัดสินใจที่จะนำรูปแบบ
การดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียนมาใช้
ก็เข้าสู่กระบวนการฝึกปฏิบัติงาน และการทดลองนำ
รูปแบบที่เหมาะสมมาใช้ และติดตามประเมินผลต่อไป

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทำให้ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวน
กลุ่มสะสมทุนแต่ละรูปแบบ ขนาดของกลุ่มสะสมทุน
(สมาชิก, ปริมาณเงินทุนและขนาดของธุรกรรม)
กระบวนการจัดตั้ง รูปแบบการดำเนินงาน ปัญหา
และอุปสรรคของกลุ่มสะสมทุนรูปแบบต่างๆที่มีอยู่ใน
ภาคเหนือตอนบน

2) ทำให้ทราบถึงรูปแบบของกลุ่มสะสมทุนที่
เหมาะสมที่มีอยู่ในภาคเหนือตอนบน และสามารถ
พัฒนากลุ่มสะสมทุนที่ต้องการพัฒนากลุ่มของตนไป
สู่รูปแบบที่เหมาะสมและสามารถพัฒนากลุ่มต่อไปได้
อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษา

1. สถานการณ์ของกลุ่มสะสมทุนในเขต ภาคเหนือตอนบน

กลุ่มสะสมทุนที่มีทั้งหมดในเขต 8 จังหวัด
ภาคเหนือตอนบนสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท
ได้แก่ กลุ่มเครดิตยูเนียน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ
ผลิต ธนาคารหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์ประเภท
อื่นๆ ซึ่งสามารถแยกสรุปสถานการณ์ในภาพรวมได้
ดังนี้

ในด้านจำนวนกลุ่ม จะเห็นได้ว่ากลุ่มออม
ทรัพย์เพื่อการผลิตมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ
80.47 รองลงมา เป็นกลุ่มเครดิตยูเนียน คิดเป็นร้อย
ละ 7.72 ซึ่งใกล้เคียงกับธนาคารหมู่บ้าน มีร้อยละ
6.62 (ตารางที่ 1) ในขณะที่สมาชิกของกลุ่มออม
ทรัพย์เพื่อการผลิตมีมากที่สุดถึงร้อยละ 76.42 รองลง
มาเป็นของกลุ่มเครดิตยูเนียน ร้อยละ 21.05 (ตาราง
ที่ 2) แต่เมื่อพิจารณาถึงเงินทุน และทุนเรือนหุ้นจะ
เห็นได้ว่า กลุ่มเครดิตยูเนียนมีมากที่สุดถึงร้อยละ
51.44 ซึ่งมากกว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มี
ร้อยละ 46.89 (ตารางที่ 3) นั้นแสดงให้เห็นถึงฐานะ
ความมั่นคงของกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบของเครดิต
ยูเนียน ถึงแม้จะมีจำนวนกลุ่ม และสมาชิกที่น้อยกว่า
ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่
มุ่งเน้นเฉพาะจำนวนกลุ่มฯ แต่ไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพ
ของกลุ่ม แต่กลุ่มเครดิตยูเนียนก็สามารถสะสมเงิน
ทุนได้มากกว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งบ่ง
บอกถึงประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของกลุ่ม
เครดิตยูเนียน นอกจากนี้กลุ่มเครดิตยูเนียนประเภท
สหทบและ สหกรณ์เครดิตยูเนียน ยังมีระบบสวัสดิ
การที่มากกว่า เช่น สวัสดิการชราาระหนี้ชดเชยให้ผู้
ที่เป็นสมาชิกและเสียชีวิตในระหว่างกู้ยืมเงินวงเงินไม่
เกิน 3 แสนบาท สวัสดิการสมทบค่าหุ้นกรณีสมาชิก
เสียชีวิตตามสัดส่วนอายุ และยังมีสวัสดิการเงินกู้ยืม
ในกรณีที่มีเงินทุนน้อยแต่ความต้องการกู้ยืมของ
สมาชิกมีมาก นอกจากสวัสดิการแล้ว ระบบการจัดทำ
บัญชีของเครดิตยูเนียนมีมาตรฐานสูงกว่าของกลุ่ม
ออมทรัพย์เพื่อการผลิต สามารถตรวจสอบได้

ตารางที่ 1 สรุปจำนวนกลุ่มสะสมทุนที่มีในเขตภาคเหนือตอนบนทั้งหมด ปี 2542

จังหวัด	จำนวนกลุ่มสะสมทุนในเขตภาคเหนือตอนบน (กลุ่ม)				รวม (กลุ่ม)
	เครดิตยูเนียน	ออมทรัพย์ เพื่อการผลิต	ธนาคาร หมู่บ้าน	ออมทรัพย์ อื่นๆ	
1. พะเยา	8	119	75	4	206 (9.81)
2. ลำปาง	33	193	31	2	259 (12.34)
3. ลำพูน	3	182	6	2	193 (9.20)
4. เชียงราย	38	436	8	40	522 (24.87)
5. เชียงใหม่	63	254	6	54	377 (17.96)
6. แม่ฮ่องสอน	5	94	2	2	103 (4.91)
7. น่าน	8	282	3	3	296 (14.1)
8. แพร่	4	129	8	2	143 (6.81)
รวม	162 (7.72)	1,689 (80.47)	139 (6.62)	109 (5.19)	2,099 (100.00)

ที่มา : จากการรวบรวม

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บคือ ร้อยละ

ตารางที่ 2 สรุปจำนวนสมาชิกของกลุ่มสะสมทุนที่มีในเขตภาคเหนือตอนบนทั้งหมด ปี 2542

จังหวัด	จำนวนสมาชิกของกลุ่มสะสมทุนในเขตภาคเหนือตอนบน (คน)				รวม (คน)
	เครดิตยูเนียน	ออมทรัพย์ เพื่อการผลิต	ธนาคาร หมู่บ้าน	ออมทรัพย์ อื่นๆ	
1. พะเยา	2,195	10,296	-	158	12,649 (6.73)
2. ลำปาง	8,184	16,502	-	80	24,766 (13.17)
3. ลำพูน	516	18,099	-	90	18,705 (9.94)
4. เชียงราย	9,785	47,250	-	2,160	59,195 (31.48)
5. เชียงใหม่	16,526	17,322	-	1,901	35,749 (19.01)
6. แม่ฮ่องสอน	473	6,891	-	103	7,467 (3.97)
7. น่าน	1,339	18,441	-	154	19,934 (10.60)
8. แพร่	565	8,915	-	117	9,597 (5.10)
รวม	39,583 (21.05)	143,716 (76.42)	-	4,763 (2.53)	188,062 (100.00)

ที่มา : จากการรวบรวม

หมายเหตุ : 1. ตัวเลขในวงเล็บคือ ร้อยละ

2. ธนาคารหมู่บ้านไม่มีรายงานตัวเลข

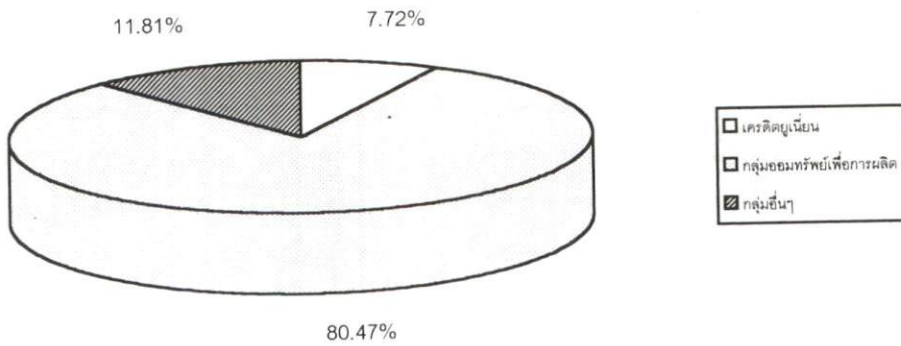
ตารางที่ 3 สรุปปริมาณเงินทุนและทุนเรือนหุ้นของกลุ่มสะสมทุนที่มีในเขตภาคเหนือตอนบนทั้งหมด ในปี 2542

จังหวัด	เงินทุนและทุนเรือนหุ้นของกลุ่มสะสมทุนในเขตภาคเหนือตอนบน (บาท)				รวม (บาท)
	เครดิตยูเนียน	ออมทรัพย์เพื่อ การผลิต	ธนาคารหมู่บ้าน	ออมทรัพย์ อื่นๆ	
1. พะเยา	6,743,746.04	14,005,408	-	228,881	20,978,035.04 (3.86)
2. ลำปาง	36,231,680.00	36,274,432	-	126,800	72,632,912.00 (13.37)
3. ลำพูน	2,005,938.75	46,600,833	-	259,604	48,866,375.75 (9.00)
4. เชียงราย	62,508,602.50	98,449,417	-	2,420,586	163,378,605.50 (30.08)
5. เชียงใหม่	164,111,060.25	22,263,312	-	4,305,351	190,679,723.25 (35.10)
6. แม่ฮ่องสอน	2,325,980.00	12,496,354	-	315,000	15,137,334.00 (2.79)
7. น่าน	4,675,974.75	17,529,356	-	1,124,724	23,330,054.75 (4.29)
8. แพร่	787,797.00	7,082,055	-	321,712	8,191,564.00 (1.51)
รวม	279,390,779.29 (51.44)	254,701,167 (46.89)	-	9,102,658 (1.67)	543,194,604.29 (100.00)

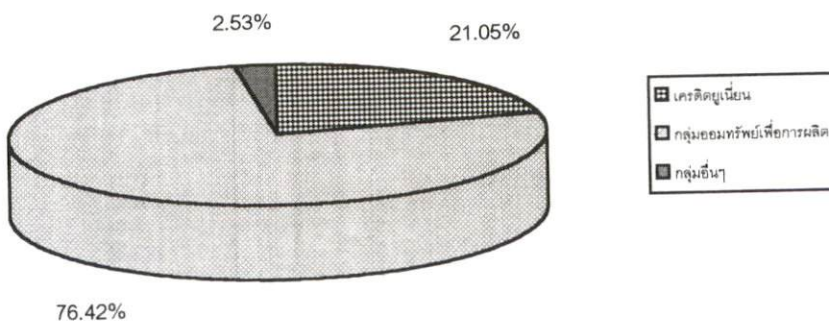
ที่มา : จากการรวบรวม

หมายเหตุ : 1. ตัวเลขในวงเล็บคือ ร้อยละ

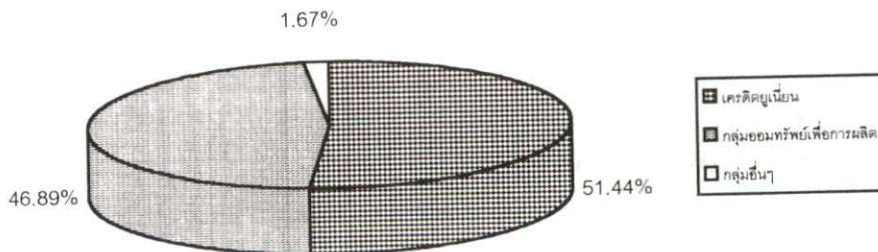
2. ธนาคารหมู่บ้านไม่มีรายงานตัวเลข

รูปที่ 1 เปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนกลุ่มเครดิตยูเนียนกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

รูปที่ 2 เปรียบเทียบสัดส่วนสมาชิกกลุ่มเครดิตยูเนียนกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

รูปที่ 3 เปรียบเทียบสัดส่วนทุนเรือนหุ้นและทุนดำเนินการกลุ่มเครดิตยูเนียนกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

2. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนากลุ่ม ออมทรัพย์ให้เข้มแข็ง

จากการสำรวจข้อมูลโดยการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการแต่ละกลุ่มและคณะกรรมการของแต่ละกลุ่มพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลทำให้การพัฒนากลุ่มไม่สามารถดำเนินการได้ต่อไปมีดังต่อไปนี้

2.1 ปัจจัยภายในองค์กร

1) จุดมุ่งหมายในการจัดตั้ง

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าคณะกรรมการรวมถึงสมาชิกกลุ่มสะสมทุนทราบถึงจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งน้อยมาก ส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า การจัดตั้งเพื่อที่จะเป็นแหล่งเงินกู้ยืมในยามฉุกเฉินเท่านั้น ซึ่งสาเหตุสำคัญที่คณะกรรมการและสมาชิกไม่ทราบถึงจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งที่แท้จริงคือ

1.1) คณะกรรมการและสมาชิกขาดความรู้ในเรื่องการสะสมทุน

จากผลการประชุมแบบแยกกลุ่มหรือแบบรวมกลุ่มพบว่าปัญหาที่สำคัญในการพัฒนากลุ่มสะสมทุนก็คือ คณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดตั้ง ซึ่งคณะกรรมการและสมาชิกทุกกลุ่มยอมรับว่า ไม่มีความรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งทั้งด้านการจัดการ กระบวนการพัฒนาให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง รวมถึงไม่มีการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่ม ส่วนใหญ่มักจะลอกเลียนแบบมาจากกลุ่มอื่นหรือมีองค์กรภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนในการจัดตั้ง ซึ่งคณะกรรมการหรือสมาชิกเองก็ไม่ได้ได้รับความรู้จากองค์กรดังกล่าวมากนัก ด้วยเหตุนี้จึงพบว่ามีหลายพื้นที่ที่มีการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนขึ้นมาหลายต่อหลายครั้งแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้การที่สมาชิกไม่เข้าใจกระบวนการบริหารกลุ่มสะสมทุนทำ

ให้เป็นการเปิดช่องว่างให้กับกรรมการบางคนแสวงหาผลประโยชน์จากกลุ่มได้

1.2) ผู้ริเริ่มหรือผู้นำในการจัดตั้งมีจุดมุ่งหมายอื่นแอบแฝง

การจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนในแต่ละชุมชนล้วนมีกระบวนการเกิด เนื่องจากมีผู้นำในการจัดตั้ง ซึ่งผู้นำในการจัดตั้งอาจจะเป็นกลุ่มคนหรือองค์กรภาครัฐและเอกชน โดยที่การจัดตั้งอาจจะมีวัตถุประสงค์อื่นแอบแฝงอยู่ หากเป็นเช่นนั้นการพัฒนาของกลุ่มสะสมทุนจะเป็นไปด้วยความยากยิ่ง และจากการสำรวจข้อมูลพบว่ากลุ่มสะสมทุนที่มีผู้นำหรือองค์กรในการก่อตั้งกลุ่มมีวัตถุประสงค์อื่น ซึ่งไม่ใช่จุดมุ่งหมายในการพัฒนาให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็งแล้ว การพัฒนาให้มีความเข้มแข็งนั้นเป็นเรื่องที่ยากยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลเหล่านี้จะพยายามไม่ให้กลุ่มสะสมทุนดังกล่าวสามารถพึ่งพาตนเองได้เพราะตนเองจะได้มีบทบาทในการเข้าไปกำหนดรูปแบบการดำเนินงาน

2) ลักษณะการบริหารจัดการ

องค์กรที่ประสบความสำเร็จมักจะมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ดี เป็นที่ยอมรับของบุคคลโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามจากการสำรวจข้อมูลพบว่า ลักษณะการบริหารจัดการเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งผลทำให้กลุ่มสะสมทุนจะสามารถพัฒนาต่อไปได้หรือไม่ ซึ่งจากผลการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มพบว่า กลุ่มสะสมทุนทุกประเภทต่างก็มีปัญหาในด้านการบริหารจัดการ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้คือ

2.1) รูปแบบการบริหารจัดการไม่เป็นที่น่าเชื่อถือของสมาชิก

การจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนในระยะเริ่มต้นส่วนใหญ่จะเกิดจากผู้นำกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆเข้าไปสนับสนุน การบริหารจัดการของกลุ่มจึง

ไม่สลับซับซ้อนมากนัก เช่น ระบบบัญชีก็จะลงรายการอย่างง่าย ๆ การบริหารจัดการต่างๆ อาศัยความเคยชินตามที่เคยได้ปฏิบัติมา ดังนั้นเมื่อปริมาณเงินของกลุ่มมีเพิ่มมากขึ้นกระบวนการจัดการยังคงอาศัยรูปแบบเดิมทำให้สมาชิกบางส่วนเริ่มไม่มีความมั่นใจในความปลอดภัยเงินทุนของตนเอง ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลพบว่า มีหลายกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในระยะแรก กล่าวคือ จำนวนสมาชิกและปริมาณเงินทุนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่กลุ่มยังคงใช้ระบบการบริหารจัดการแบบเดิมจึงทำให้สมาชิกลาออกและในที่สุดกลุ่มสะสมทุนดังกล่าวก็เลิกการดำเนินงานไป เช่น ธนาคารหมู่บ้านบ้านแสง อำเภอมือง จังหวัดลำพูน ที่มีเงินสะสมถึง 5.0 ล้านบาท และในที่สุดก็เลิกล้มกิจการไปโดยนำเงินมาแบ่งคืนให้กับสมาชิกทั้งหมด

2.2) คณะกรรมการขาดความรู้

ในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม

การจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนในระยะเริ่มต้นจำเป็นต้องอาศัยสมาชิกที่มีความรู้และความเสียสละเข้ามาเป็นคณะกรรมการ อย่างไรก็ตามคณะกรรมการของกลุ่มสะสมทุนหลายคนมีความเสียสละ มีคุณธรรมแต่ไม่มีความรู้ในด้านการบริหารจัดการกองทุน นอกจากนี้ยังพบว่าหากการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่เครดิตยูเนียน จะไม่มีองค์กรใดเลยที่มาให้ความรู้แก่คณะกรรมการ ส่วนกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบเครดิตยูเนียนจะมีชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด เป็นองค์กรที่สนับสนุนทุกด้าน แต่กลุ่มจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายเองซึ่งกลุ่มในระยะเริ่มต้นที่มีปริมาณเงินทุนต่ำ มีผลกำไรไม่สูงมากนักจึงไม่มีโอกาสที่จะได้รับโอกาสดังกล่าว

3) ผลการดำเนินงานของกลุ่มไม่สามารถตอบสนองหรือแก้ไขปัญหาของสมาชิกได้

3.1) ปริมาณเงินทุนมีจำกัด

การจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนจุดมุ่งหมายก็คือ เพื่อใช้เป็นแหล่งเงินทุนสำหรับผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจในการที่จะแสวงหาเงินทุนไปประกอบอาชีพเพื่อยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีขึ้น แต่ปริมาณเงินทุนของกลุ่มมีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการของสมาชิกเพราะเงินทุนส่วนใหญ่จะได้มาจากการสะสมทุนจากสมาชิกซึ่งมีฐานะยากจนอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้เมื่อกลุ่มไม่สามารถแก้ไขปัญหาของสมาชิกได้จึงมีการลาออกของสมาชิกเป็นจำนวนมาก

3.2) การดำเนินงานของกลุ่มไม่ได้สร้างความมั่นคงให้กับสมาชิก

การดำเนินงานของกลุ่มสะสมทุนในระดับต้นจะเน้นการสะสมทุนและนำเงินทุนดังกล่าวให้สมาชิกกู้ยืมในวงเงินที่ไม่สูงมากนัก ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ไม่มีการดำเนินงานจึงทำให้สมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนขึ้นมาไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาให้กับตนเองและชุมชนได้ จึงขาดความกระตือรือร้นที่จะร่วมมือกันพัฒนากลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง

3.3) กลุ่มดำเนินงานในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม

แม้ว่าคณะกรรมการและสมาชิกทราบถึงปัญหาดังกล่าวแต่ก็ไม่ทราบว่ากลุ่มสะสมทุนควรจะทำดำเนินงานในรูปแบบใดถึงจะสามารถพัฒนาต่อไปได้และแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้หมดสิ้นไปได้ ทั้งนี้จากการสำรวจข้อมูลพบว่า กลุ่มสะสมทุนหลายกลุ่มพัฒนามาถึงจุดสูงสุดในรูปแบบเดิมแล้วและประเมินผลการดำเนินงานแล้วพบว่าไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้จึงมีการนำเงินดังกล่าวมาแบ่งคืนกันแล้วสมาชิกต่างคนต่างคิดแก้ไขปัญหาของตนเอง

2.2 ปัจจัยภายนอกองค์กร

ปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มสะสมทุน นอกจากจะมีปัจจัยภายในเกิดขึ้นภายในกลุ่มสะสมทุนแต่ละประเภทแล้ว จากการศึกษายังพบว่า การพัฒนาของกลุ่มสะสมทุนให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อเป็นองค์กรการเงินของชุมชนอย่างแท้จริงแล้วยังมีปัจจัยภายนอกองค์กรที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนา กลุ่ม ซึ่งปัจจัยภายนอกประกอบไปด้วย

1) กลุ่มผู้สูญเสียผลประโยชน์ในชุมชน

การจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนขึ้นในแต่ละชุมชนก็เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาด้านเงินทุนให้กับสมาชิก รวมถึงการจัดสวัสดิการเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้กับสมาชิก โดยให้คนในชุมชนช่วยเหลือตนเองได้ แต่การดำเนินงานดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ที่มีผลประโยชน์ในชุมชนเหล่านั้นเช่น นายทุนเงินกู้ท้องถิ่น และผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชน โดยที่บุคคลเหล่านี้จะพยายามทุกวิถีทางเพื่อไม่ให้มีการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนหรือหากจะยินยอมให้มีการจัดตั้งได้แต่ต้องอยู่ในความดูแลของตนเอง จากการศึกษาพบว่า กลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งที่เป็นอุปสรรคขัดขวางไม่ให้กลุ่มสะสมทุนสามารถพัฒนาตนเองจนเข้มแข็งได้

2) องค์กรภาครัฐและเอกชนที่เข้าไปส่งเสริม

นับว่าเป็นโอกาสอันดีของคนในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่ด้อยโอกาสที่จะได้มีโอกาสพัฒนาชุมชนของตนเองให้เกิดความเข้มแข็ง โดยมีองค์กรพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าไปสนับสนุน แต่จากการศึกษาพบว่า องค์กรเหล่านี้บางองค์กรกลับเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนา กลุ่มสะสมทุนให้เกิดความเข้มแข็ง และในบางพื้นที่ก็มีการแข่งขันกันระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนโดยอาศัยคนในชุมชนเป็นเครื่องมือ อย่างไรก็ตามปัญหา

ดังกล่าวได้สร้างความล้มเหลวให้กับชุมชนค่อนข้างมาก เช่น มีการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนในเขตพื้นที่เดียวกันจำนวนหลายกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มก็มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป มีการดำเนินงานซ้ำซ้อนกันสร้างความสับสนให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก

3) ขาดองค์กรที่ทำหน้าที่ประสานงานในการพัฒนาอย่างแท้จริง

จากการสำรวจข้อมูลจากกลุ่มสะสมทุนตัวอย่างพบว่า กลุ่มสะสมทุนที่มีความตั้งใจที่จะพัฒนา กลุ่มสะสมทุนของตนเองให้มีความเข้มแข็งเพื่อให้เป็นองค์กรการเงินของชุมชนอย่างแท้จริงนั้น ได้ประสบปัญหาที่สำคัญคือ ไม่สามารถหาองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานในการพัฒนา กลุ่มสะสมทุนได้อย่างแท้จริง แม้ว่าในปัจจุบันรัฐจะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่หลายหน่วยงาน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร ตามข้อเท็จจริงแล้วหน่วยงานเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่ในการสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนมีองค์กรการเงินที่สามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน เพียงแต่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำเป็นสถิติให้หน่วยงานกลางเท่านั้น เช่น กรณีของกลุ่มสะสมทุนเพื่อการผลิตบ้านแม่ตาด และธนาคารหมู่บ้านบ้านขัวแคว ซึ่งต้องการแสวงหาแนวทางและรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสมจนสามารถพัฒนาให้เป็นองค์กรการเงินของชุมชนอย่างแท้จริง แต่ไม่มีหน่วยราชการใดเข้าไปส่งเสริมอย่างแท้จริงตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์จนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. รูปแบบในการแก้ไขปัญหา กลุ่มสะสมทุน

จากสภาพปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อกระบวนการพัฒนา กลุ่มสะสมทุนซึ่งเป็นองค์กรการเงินของชุมชน ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งขึ้นมาเกือบทุกชุมชนกระจายอยู่ทั่วประเทศ แต่กระบวนการพัฒนาของกลุ่มสะสมทุนมีบางกลุ่มเท่านั้นที่สามารถพัฒนาตนเองให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถเป็นองค์กร

การเงินของชุมชนที่สามารถกระจายโอกาสและสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งจากการศึกษาเพื่อค้นหารูปแบบในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวพบว่า รูปแบบในการแก้ไขดังกล่าวจะต้องประกอบไปด้วย

3.1 การสร้างเครือข่ายกลุ่มสะสมทุน

ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มสะสมทุนจะต้องมีการสร้างเครือข่ายของกลุ่มสะสมทุน โดยให้กลุ่มสะสมทุนที่มีความเข้มแข็งและมีประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการได้มีโอกาสเข้าไปช่วยเหลือกลุ่มสะสมทุนที่มีปัญหาซึ่งเป็นไปตามหลักการของสหกรณ์กล่าวคือ การรวมกันเพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือผู้อื่น ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีการทดลองสร้างเครือข่ายกลุ่มสะสมทุนขึ้นเพื่อเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มสะสมทุนที่ไม่มีความเข้มแข็ง โดยให้สหกรณ์เครดิตยูเนียนริมออน จำกัด สหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านป่าปึง และสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านศรีงามพัฒนา จำกัด เข้าไปช่วยเหลือในด้านการบริหารจัดการและด้านอื่นๆ ให้กับกลุ่มออมทรัพย์บ้านดอนแก้ว ธนาคารหมู่บ้านขรัวแคว กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่ตาด กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านทุ่งยาว กลุ่มออมทรัพย์บ้านม้า และกลุ่มออมทรัพย์บ้านห้วยชมภู จากการศึกษาพบว่า การสร้างเครือข่ายดังกล่าวจะสามารถแก้ไขปัญหาภายในกลุ่มสะสมทุนได้ โดยมีกระบวนการดังต่อไปนี้

1) การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุน

ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มสะสมทุนไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้ ก็คือ สมาชิกกลุ่มฯ ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดตั้งกลุ่มฯ อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงให้กลุ่มสะสมทุนที่มีความเข้มแข็งและมีประสบการณ์มากกว่าเข้าไปทำหน้าที่ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ

กับสมาชิกของกลุ่มที่อ่อนแอกว่า ซึ่งรูปแบบการดำเนินการ คือ การจัดประชุมสัมมนา รวมถึงการพาสมาชิกไปศึกษาดูงานในกลุ่มสะสมทุนที่มีความเข้มแข็งเพื่อให้เห็นแบบอย่างที่ดีจริงๆ จากผลการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มสะสมทุนที่ประสบปัญหาดังกล่าวได้มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนมากขึ้น โดยสังเกตได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มสะสมทุนมีมากขึ้นกว่าเดิม รวมถึงจำนวนสมาชิกของกลุ่มสะสมทุนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2) การถ่ายทอดกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสม

กลุ่มสะสมทุนที่มีความเข้มแข็ง มีฐานะทางการเงินที่มั่นคงส่วนใหญ่จะมีการจัดส่งคณะกรรมการของกลุ่มฯ ไปศึกษาดูงานรวมถึงเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะในการบริหารจัดการอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่กลุ่มสะสมทุนที่ไม่เข้มแข็งมีทุนดำเนินงานน้อยไม่มีโอกาสที่จะได้ปรับปรุงในด้านการบริหารจัดการ ด้วยเหตุนี้การสร้างเครือข่ายจึงเป็นการช่วยเหลือกลุ่มสะสมทุนที่ไม่เข้มแข็ง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้ดำเนินงานโดยเชิญคณะกรรมการกลุ่มสะสมทุนที่เข้มแข็งมาฝึกอบรมในด้านการบริหารจัดการ การบัญชีให้กับคณะกรรมการกลุ่มสะสมทุนที่ไม่เข้มแข็งเป็นระยะๆ และหากเกิดปัญหาใดๆ ก็สามารถติดต่อขอความช่วยเหลือจากกลุ่มสะสมทุนที่เข้มแข็งได้ทันที

3) ด้านการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับสมาชิก

3.1) ด้านเงินทุนดำเนินงาน

กลุ่มสะสมทุนที่ไม่เข้มแข็งจะมีปัญหาด้านความต้องการเงินกู้มีมากกว่าปริมาณเงินทุนที่มีอยู่ ในขณะที่กลุ่มสะสมทุนที่มีความเข้มแข็งจะมีปริมาณเงินทุนมากกว่าความต้องการกู้เงินของสมาชิก ด้วยเหตุนี้หากกลุ่มสะสมทุนที่ยังไม่เข้มแข็งควรปรับเปลี่ยนรูป

แบบการดำเนินงานมาเป็น “เครดิตยูเนียน” และหากมีความเข้มแข็งในด้านการบริหารงาน แล้วทางชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะรับกลุ่มสะสมทุนดังกล่าวเป็นสมาชิกเรียกว่า “กลุ่มเครดิตยูเนียนประเภทสมทบ” ซึ่งจะได้รับการสนับสนุนเงินทุนกู้ยืมในรูปของเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำมาใช้เป็นทุนหมุนเวียน ซึ่งจากการทดลองดำเนินการกับกลุ่มสะสมทุนตัวอย่างจำนวน 6 กลุ่ม มีกลุ่มสะสมทุนที่สามารถพัฒนามาเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนประเภทสมทบได้ถึง 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านขัวแคร่ กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านดอนแก้ว กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านแม่ตาด และกลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านทุ่งยาว

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการประเมินผลหลังจากการจดทะเบียนเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนประเภทสมทบแล้ว พบว่า ปัญหาด้านเงินทุน ปัญหาการจัดการและการบัญชีได้รับการแก้ไข แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นมาแทนที่ก็คือ ปัญหาการรับสมาชิกที่ไม่มีคุณภาพทั้งนี้เนื่องจากมีชาวบ้านที่ไม่เข้าร่วมในระยะแรกเพราะไม่มีความมั่นใจในตอนแรกแต่กลับเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกหลังจากที่กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น ส่วนหนึ่งอาจจะเข้ามาเพื่อหวังผลประโยชน์ดังนั้นการแก้ปัญหาของกลุ่มฯจึงต้องออกระเบียบการรับสมัครให้รัดกุมยิ่งขึ้นเพื่อจะได้คัดเลือกสมาชิกที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

3.2) การสร้างความมั่นคงให้กับสมาชิกในรูปสวัสดิการ เมื่อกลุ่มสะสมทุนได้ดำเนินงานในรูปแบบของ “เครดิตยูเนียน” แล้วและได้เป็นสมาชิกสมทบของชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด กลุ่มเครดิตยูเนียนประเภทสมทบจะได้รับการจัดสวัสดิการคุ้มครองสมาชิกกลุ่มทันที และจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้นักกลุ่มสะสมทุนที่ปรับรูปแบบมาเป็นเครดิตยูเนียนซึ่งได้จดทะเบียนเป็นกลุ่มสมทบแล้วได้รับสวัสดิการดังกล่าว เช่น กรณีของกลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านขัวแคร่ หลังจากที่ได้รับจด

ทะเบียนเป็นสมาชิกสมทบได้ประมาณหนึ่งสัปดาห์ปรากฏว่ามีสมาชิกรายหนึ่งเสียชีวิตลงสมาชิกรายดังกล่าวได้รับการชดเชยใช้หนี้จากชุมนุมสหกรณ์ฯให้ทั้งหมดประมาณ 1 หมื่นบาท ทั้งนี้ทางชุมนุมสหกรณ์ฯจะชดเชยให้ในวงเงินรายละไม่เกิน 3 แสนบาท

3.3) กลุ่มสะสมทุนมีรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสม การศึกษาในครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลรวมถึงการออกสำรวจกลุ่มสะสมทุนทุกรูปแบบเพื่อใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนากลุ่มสะสมทุน ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลพบว่า การดำเนินงานของกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบต่างๆมีเพียงรูปแบบเดียวเท่านั้นคือกลุ่มสะสมทุนประเภทเครดิตยูเนียนที่จะสามารถพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งต่อไปได้ ทั้งนี้เพราะการดำเนินงานในรูปแบบดังกล่าวได้มีการสร้างเครือข่ายไว้แล้วเพียงแต่ต้องใช้ระยะเวลาหนึ่งที่จะให้เกิดความเข้มแข็ง และเครือข่ายดังกล่าวจะเข้ามาสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เพื่อให้กลุ่มที่เริ่มจัดตั้งสามารถพัฒนาตนเองไปได้อย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง และจากการทดลองนำกลุ่มสะสมทุนในแต่ละรูปแบบมาปรับใช้รูปแบบที่เหมาะสม พบว่าทุกกลุ่มสามารถพัฒนาไปสู่รูปแบบเครดิตยูเนียนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่ไม่มีปัญหาอุปสรรคจากปัจจัยภายนอกจะสามารถพัฒนาไปเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชนได้อย่างรวดเร็ว

3.2 การสร้างองค์กรกลางเพื่อประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนากลุ่มสะสมทุนให้เกิดความเข้มแข็งได้นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย แต่ที่ผ่านมาไม่มีองค์กรกลางใดๆ เลยที่จะเข้ามาประสานงานเพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนากลุ่มสะสมทุนอย่างแท้จริง ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าวิจัยได้ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนกลุ่มสะสมทุนตัว

อย่าง จึงทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ สามารถได้รับการแก้ไขอย่างทันท่วงที

4. กระบวนการพัฒนากลุ่มสะสมทุน

จากการศึกษากลุ่มสะสมทุนทุกรูปแบบพบว่า คณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มสะสมทุนตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องกันว่ารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสมควรจะมีลักษณะของการดำเนินงานและการบริหารจัดการดังต่อไปนี้

1) ควรเป็นกลุ่มสะสมทุนที่สามารถพัฒนาไปเป็นองค์กรการเงินของชุมชนที่เข้มแข็งจนสามารถให้บริการทางการเงินแก่สมาชิกในลักษณะเดียวกันกับธนาคารได้ และควรเป็นรูปแบบที่มีกฎหมายรองรับ

2) ควรเป็นองค์กรที่กระจายโอกาสให้สมาชิกอย่างทั่วถึงโดยเฉพาะด้านปริมาณเงินกู้ควรเพียงพอต่อการนำไปเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้องค์กรดังกล่าวควรจะทำหน้าที่เสริมสร้างความมั่นคงให้กับสมาชิกในรูปแบบของการจัดสวัสดิการโดยใช้เงินจากดอกเบี้ยเงินกู้

3) การบริหารจัดการควรมีองค์กรภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นผู้ตรวจสอบ รวมถึงการให้ความรู้ในด้านการบริหารจัดการอย่างถูกต้องและเป็นสากล ทั้งนี้เพื่อให้คณะกรรมการกลุ่มได้มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานกลุ่มต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตามคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบของธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มออมทรัพย์สัจจะ มีความเห็นร่วมกันว่ากลุ่มสะสมทุนในรูปแบบที่เป็นอยู่มีข้อจำกัดในด้านการพัฒนาไปสู่รูปแบบกลุ่มสะสมทุนที่มีความเหมาะสมมีการดำเนินงานและการจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากรูป

แบบการดำเนินงานและการจัดการของกลุ่มที่ผ่านมาได้ไปลอกเลียนแบบการดำเนินงานจากกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ซึ่งไม่ได้เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่มีการสังเคราะห์ ในขณะที่การสำรวจข้อมูลจากกลุ่มสะสมทุนประเภทเครดิตยูเนียนพบว่า การเลือกรูปแบบดังกล่าวมาจัดตั้งในชุมชนเนื่องจากมีลำดับกระบวนการพัฒนากลุ่มอย่างชัดเจน รวมถึงมีรูปแบบการดำเนินงานและการจัดการที่เหมาะสม นอกจากนี้กลุ่มที่เริ่มจัดตั้งยังได้รับการศึกษาอบรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงบางกลุ่มได้ไปศึกษาดูงานจากกลุ่มที่สามารถพัฒนาไปสู่ “สหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชน” ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นรูปแบบที่คณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มสะสมทุนทุกประเภทมุ่งแสวงหา แต่ไม่มีโอกาสได้สัมผัสเลยเพราะจากการสอบถามคณะกรรมการกลุ่มสะสมทุนตัวอย่างบางกลุ่มยังเห็นว่ารูปแบบดังกล่าวเป็นรูปแบบในอุดมคติเพราะไม่เคยพบเห็น หรือไม่เคยได้ยินมาก่อน

แม้ว่าการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมและสามารถใช้เป็นกลยุทธ์ในการเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ ด้าน ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนพบว่าปัจจัยดังกล่าวประกอบไปด้วย

1) ผู้นำกลุ่ม ผู้นำเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้การพัฒนากลุ่มสะสมทุนในรูปแบบ “เครดิตยูเนียนประเภทสะสม” ไปสู่รูปแบบ “สหกรณ์เครดิตยูเนียน” ได้ เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียนริมออน จำกัด เคยจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมาแล้ว และไม่ประสบความสำเร็จ แต่เนื่องจากมีผู้นำที่เข้มแข็งคือ “คุณชรินทร์ วังใจ” จึงพยายามค้นหารูปแบบที่เหมาะสมในที่สุดจึงเลือกเอารูปแบบของเครดิตยูเนียน โดยมิทุนดำเนินงานเริ่มต้นเพียง 1,000 กว่าบาทในปี 2535 และสามารถฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคต่างๆ จนสามารถ

พัฒนามาเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนมีทุนดำเนินงานประมาณ 13 ล้านบาทในปี 2543 นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างของสหกรณ์บ้านศรีงามพัฒนา จำกัด ซึ่งถูกต่อต้านจากหลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใหญ่บ้าน แต่เนื่องจากกลุ่มฯมีผู้นำที่เข้มแข็งคือ “คุณчимโอน ปัญญา” ในที่สุดสามารถพัฒนาจากกลุ่มฯที่มีทุนดำเนินงานประมาณ 690 บาท ในปี 2531 พัฒนามาเป็น เป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนมีทุนดำเนินงานประมาณ 5 ล้านบาทในปลายปี 2543 นอกจากนี้ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมด้วย

2) สมาชิก สมาชิกถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดตั้งกลุ่ม สมาชิกจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดตั้งกลุ่มและหลักการดำเนินงานของกลุ่ม และสมาชิกจะต้องมีคุณธรรม 5 ประการ และถือเป็นหลักการที่สำคัญสำหรับสมาชิกทุกคนจะต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการรวมกลุ่ม คุณธรรมดังกล่าวประกอบไปด้วย

2.1) ความซื่อสัตย์ สมาชิกทุกคนต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและต่อสมาชิกผู้อื่นอยู่เสมอ กล่าวคือ การเข้ามาเป็นสมาชิกต้องมีความเข้าใจและศรัทธาต่อหลักการรวมกลุ่มอย่างแท้จริง มิได้เข้ามาเพื่อหวังจะได้รับผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว

2.2) ความเสียสละ เป็นคุณธรรมอีกข้อหนึ่งที่จะหล่อหลอมจิตใจของสมาชิกให้เป็นหนึ่งเดียว กล่าวคือ สมาชิกทุกคนต้องเสียสละเวลาในการเข้าร่วมประชุมหรือเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการของกลุ่มซึ่งไม่ได้รับผลตอบแทนใดๆ เลย นอกจากนี้สมาชิกต้องรู้จักเสียสละโอกาสของตนเองให้ผู้ที่เดือดร้อนกว่าตนเองโดยเฉพาะในเรื่องการกู้ยืมเงิน และมักจะพบเป็นประจำว่าในขณะที่ยังเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนประเภทสะสม ปริมาณเงินทุนที่จะให้กู้ยืมมีน้อยกว่าความต้องการกู้ยืม

2.3) ความรับผิดชอบ เป็นคุณธรรมที่สำคัญมาก ความรับผิดชอบดังกล่าวจะประกอบด้วย

ความรับผิดชอบในด้านการเงิน คือ จะต้องมีการสะสมเงินออมตามที่ตกลงไว้อย่างสม่ำเสมอและหากมีภาระหนี้ก็ต้องผ่อนชำระคืนตามข้อตกลง ความรับผิดชอบอีกประการหนึ่งคือความรับผิดชอบในหน้าที่ทั้งในฐานะสมาชิกและคณะกรรมการ

2.4) ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เป็นคุณธรรมที่มีลักษณะคล้ายกับความเสียสละ ซึ่งคุณธรรมในข้อนี้มีจุดมุ่งหมายให้สมาชิกที่มีฐานะหรือโอกาสที่ดีกว่ารู้จักเสียสละให้กับสมาชิกที่มีฐานะและมีโอกาสด้อยกว่าตนเอง

2.5) ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การดำเนินงานใด ๆ ก็ตามหากบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่มีความเชื่อใจซึ่งกันและกันย่อมจะไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ การรวมกลุ่มกันในรูปแบบของเครดิตยูเนียนก็ต้องอาศัยคุณธรรมในข้อนี้ที่จะช่วยผลักดันให้กลุ่มสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน

3) คณะกรรมการดำเนินงาน คณะกรรมการก็คือตัวแทนของสมาชิกที่เข้ามาทำหน้าที่ตามแผนงานที่ได้กำหนดจากที่ประชุมใหญ่ของสมาชิก นอกจากคุณธรรม 5 ประการแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานยังจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและสนใจที่จะศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เสมอ เพื่อจะได้นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาพบว่า การเผยแพร่หรือการขยายกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบของ “เครดิตยูเนียน” ไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากนัก สาเหตุประการหนึ่งคือ ในระยะเวลาที่ผ่านมาหน่วยงานรัฐเองก็ไม่ได้ให้ความสนใจต่อการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบนี้ ในทางตรงกันข้ามกลับมีการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบของตนเอง แต่กลุ่มสะสมทุนดังกล่าวมักจะล้มเหลวอยู่เสมอ เพราะกลุ่มสะสมทุนดังกล่าวชาวบ้านมิได้มีส่วนร่วมในการจัดตั้ง การจัดตั้งส่วนใหญ่เกิดจากผู้นำชุมชน

ซึ่งรับนโยบายจากหน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนมาจัดตั้ง นอกจากนี้กลุ่มสะสมทุนในรูปแบบดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะนำไปจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชนได้ และเมื่อประเทศไทยประสบวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจขึ้น หน่วยงานของรัฐรวมถึงภาคเอกชนจึงได้พยายามที่จะกระตุ้นให้คนในชุมชนหันมารวมตัวกันเพื่อดำเนินการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนขึ้นเพื่อเป็นองค์กรที่จะแก้ไขปัญหาให้กับคนในชุมชนเอง และรูปแบบของกลุ่มที่นำไปจัดตั้งก็ยังคงเป็นรูปแบบเดิมๆ นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐยังมีการนำเสนอข้อมูลของการดำเนินงานในรูปแบบ “เครดิตยูเนียน” ในลักษณะที่ผิดจึงทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสนเมื่อมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งกลุ่ม “เครดิตยูเนียน” เข้าไปทำการส่งเสริมในบางชุมชนจึงมีการต่อต้านในระยะแรกแต่เมื่อได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้อและได้สัมผัสโดยการไปศึกษาดูงานแล้วทำให้เกิดความเข้าใจและมั่นใจในรูปแบบ ในที่สุดจึงตัดสินใจนำกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบเดิมมาเข้าสู่กระบวนการของ “กลุ่มเครดิตยูเนียน” จนสามารถพัฒนาไปจนถึง “กลุ่มเครดิตยูเนียนประเภทสมทบ” โดยใช้ระยะเวลาไม่ถึง 6 เดือน เช่น ธนาคารหมู่บ้านข้าวแคร่ เป็นต้น

5. รูปแบบการสร้างเครือข่ายกลุ่มสะสมทุน

การสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มสะสมทุนจะเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในของกลุ่มสะสมทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่ากลุ่มสะสมทุนได้มีการสร้างเครือข่ายใน 2 ลักษณะคือ

5.1 การสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มสะสมทุน

ในการศึกษาในครั้งนี้พบว่าเครือข่ายของกลุ่มสะสมทุนที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะเป็นการสร้างกลุ่มสะสมทุน 2 รูปแบบคือ

1) เครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกลุ่มสะสมทุนที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่ต้องการให้ทุกหมู่บ้านจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแหล่งเงินทุนด้านการผลิตภาคการเกษตร หากแต่ละหมู่บ้านมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะมีการนำกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวมาสร้างเป็นเครือข่ายเพื่อให้กลุ่มต่างๆ ได้รับความช่วยเหลือหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งระดับเครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะประกอบไปด้วย เครือข่ายระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ แต่จากการสำรวจข้อมูลพบว่าเครือข่ายดังกล่าวไม่ได้ช่วยทำให้การพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีความเข้มแข็งแต่ประการใด เพราะแต่ละกลุ่มยังคงดำเนินงานอย่างเอกเทศไม่มีการสร้างความร่วมมือระหว่างกันแต่ประการใด เพราะเครือข่ายดังกล่าวเป็นเพียงแผนงานที่กรมการพัฒนาชุมชนอยากจะทำให้เกิดขึ้นเท่านั้น จะเห็นได้ว่าเครือข่ายที่เกิดขึ้นในรูปแบบนี้ไม่ได้เกิดจากความต้องการของกลุ่มฯ เอง ดังนั้นจึงไม่สามารถพัฒนาจนก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงได้

2) เครือข่ายของกลุ่มสะสมทุนประเภทสหกรณ์เครดิตยูเนียน

กลุ่มสะสมทุนในรูปแบบของกลุ่มเครดิตยูเนียนจะมีการสร้างเครือข่ายขึ้นโดยมีชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นแกนกลาง และเครือข่ายที่เกิดขึ้นจะเป็นเครือข่ายของกลุ่มเครดิตยูเนียนที่จดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนเท่านั้น ส่วนกลุ่มเครดิตยูเนียนประเภทสะสมและประเภทสมทบยังไม่สามารถเข้ามาอยู่ในเครือข่ายดังกล่าวได้ แต่อย่างไรก็ตามการสร้างเครือข่ายของสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะมีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ

ประการแรก เป็นการสร้างความร่วมมือร่วมใจของสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่จัดตั้งขึ้นในแต่ละพื้นที่ และแสวงหาความร่วมมือกับสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่จัดตั้งในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวจะประกอบไปด้วย ความร่วมมือด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการบริหารจัดการ และความร่วมมือทางการเงิน เช่น การให้กู้ยืมเงินระหว่างสหกรณ์เครดิตยูเนียนหรือการรับฝากเงินจากสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่มีปริมาณเงินเหลือ อย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้ได้ทดลองให้มีการดำเนินกิจกรรมด้านอื่นร่วมกันพบว่า สหกรณ์เครดิตยูเนียนสามารถร่วมดำเนินธุรกิจในรูปแบบอื่นได้เช่น การร่วมกันผลิตสินค้าและจัดจำหน่ายสินค้า ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้นำกลุ่มออมทรัพย์ตัวอย่างประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์ทั้ง 3 แห่ง มาทดลองดำเนินกิจกรรมร่วมกันพบว่า การดำเนินงานดังกล่าวได้ช่วยเหลือสมาชิกของสหกรณ์ในด้านอาชีพเป็นอย่างดี เช่น สมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านศรีงามพัฒนา จำกัด ประกอบอาชีพด้านการเลี้ยงไก่เนื้อ สหกรณ์อื่นก็จะช่วยประชาสัมพันธ์และช่วยเหลือในด้านการจัดจำหน่ายให้ และในขณะนี้สมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านป่าปอง จำกัด รวมตัวกันเพื่อผลิตไก่ยอ จึงรับซื้อไก่เนื้อจากสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านศรีงามพัฒนา จำกัด มาผลิต เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการผลิตโดยเฉพาะการผลิตในภาคการเกษตรจากสหกรณ์หนึ่งไปยังอีกสหกรณ์หนึ่งอีกด้วย

ประการที่สอง เครือข่ายดังกล่าวจะทำหน้าที่ในการเข้าไปช่วยเหลือและสนับสนุนการจัดตั้งหรือการพัฒนากลุ่มสะสมทุนที่ต้องการเข้ามาดำเนินงานภายใต้กระบวนการ “เครดิตยูเนียน” ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เครือข่ายดังกล่าวเป็นเพียงการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้พยายามนำเครือข่ายดังกล่าวมา

ช่วยในการแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มสะสมทุนตัวอย่าง และพบว่า ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งจึงทำให้เครือข่ายดังกล่าวเริ่มกำหนดบทบาทในด้านนี้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น หากมีการเสริมสร้างและส่งเสริมกันอย่างจริงจังคาดว่าเครือข่ายดังกล่าวจะเป็นเครือข่ายที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มสะสมทุนได้เป็นอย่างดี

5.2 การสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มสะสมทุนกับธุรกิจชุมชนประเภทอื่น

การดำเนินงานของกลุ่มสะสมทุนที่มีความเข้มแข็งจะพบว่า กลุ่มดังกล่าวได้มีการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ควบคู่ไปกับกิจกรรมทางการเงิน โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการประกอบอาชีพของสมาชิก ซึ่งในแต่ละกลุ่มก็จะมีกรรมรวมตัวกันของสมาชิกเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมด้านการผลิต จากการศึกษาพบว่ากลุ่มสะสมทุนที่เข้มแข็งได้มีการเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชนประเภทอื่น โดยมีรูปแบบของการเชื่อมโยงดังนี้

1) การสร้างเครือข่ายภายในองค์กร

การสร้างเครือข่ายภายในกลุ่มสะสมทุนเป็นการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นๆ ที่สมาชิกของกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการดำเนินงานดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่ม จากการศึกษพบว่า การเชื่อมโยงกิจกรรมทางการเงินกับกิจกรรมอื่นๆ นั้นจะอยู่ในลักษณะที่กลุ่มเป็นแหล่งเงินทุนให้กับสมาชิกที่รวมกลุ่มกันตามความถนัดเพื่อนำไปผลิตสินค้าและบริการ โดยที่กลุ่มสะสมทุนจะเข้ามาช่วยเหลือในด้านการจัดจำหน่ายอีกทางหนึ่ง การดำเนินงานดังกล่าวจะส่งเสริมให้สมาชิกมีอาชีพ มีรายได้ และจะส่งผลให้กลุ่มสะสมทุนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น กลุ่มสะสมทุนตัวอย่างทุกกลุ่มมีลักษณะการสร้างเครือข่ายภายในองค์กร เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียนริมออน จำกัด สหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านศรีงามพัฒนา จำกัด และกลุ่ม

เครดิตยูเนียนตอนแก้วร่วมใจ ที่สมาชิกรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าและบริการตามที่ตนเองถนัด โดยอาศัยเงินทุนจากกลุ่มฯ และอาศัยกลุ่มฯ เป็นผู้หาตลาดให้ เป็นต้น

2) การสร้างเครือข่ายภายนอก

องค์กร

การสร้างเครือข่ายภายนอกองค์กรนั้นจากการศึกษาพบว่า รูปแบบการเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอกจะจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

ลักษณะแรก เป็นการเชื่อมโยงในกิจกรรมอื่นที่ไม่ใช่กิจกรรมทางการเงิน เป็นการเชื่อมโยงในลักษณะการแสวงหาการตลาดให้กับกลุ่มสมาชิกเป็นสำคัญ และในปัจจุบันกลุ่มสะสมทุนที่มีกลุ่มการผลิตมักจะดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวจากการศึกษาได้ทำการทดลองให้กลุ่มสะสมทุนตัวอย่างเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอกในด้านอาชีพและการตลาด เช่น การทำสัญญารับผลิตสินค้าให้กับผู้ซื้อ เป็นต้น ซึ่งผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จอย่างไรก็ตามกลุ่มที่จะดำเนินงานได้จะต้องมีฐานะทางการเงินที่เข้มแข็งพอสมควร มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอ เมื่อสมาชิกต้องการเงินทุนไปใช้ในการผลิตสินค้าให้พอเพียงต่อความต้องการของผู้สั่งซื้อ ซึ่งกลุ่มสะสมทุนตัวอย่างไม่พบปัญหาดังกล่าวเพราะมีเงินทุนสนับสนุนจากชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนฯ

ลักษณะที่สอง เป็นการเชื่อมโยงกิจกรรมทางการเงิน กิจกรรมในลักษณะนี้กลุ่มสะสมทุนที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเท่านั้นจึงจะสามารถดำเนินงานได้ เพราะการร่วมมือกับองค์กรภายนอกในด้านการเงินค่อนข้างจะมีความเสี่ยงสูง และจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า สหกรณ์เครดิตยูเนียนริมออน จำกัด ได้ทดลองให้การสนับสนุนเงินกู้กับสหกรณ์โคนมสันกำแพง จำกัด จำนวน 2 ล้านบาท และยังให้สหกรณ์เครดิตยูเนียน

บ้านป่าปึง จำกัด กู้ยืมไปเพื่อซื้อสำนักงานจำนวน 2 ล้านบาท ซึ่งผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จและรูปแบบดังกล่าวทำให้หน่วยงานของรัฐน่าจะได้นำไปเป็นรูปแบบสร้างเครือข่ายให้กับสหกรณ์ทุกประเภทในพื้นที่

ข้อสรุป

จากการศึกษากลุ่มสะสมทุนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จะเห็นได้ว่าลักษณะของการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกัน แม้ว่าจะมีกลุ่มสะสมทุนประเภทต่างๆ จำนวนมากมาย แต่ไม่ได้หมายความว่ากลุ่มสะสมทุนทั้งหมดจะประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยข้อเท็จจริงกลุ่มสะสมทุนส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาในการดำเนินงานด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งระดับของปัญหาในแต่ละกลุ่มก็แตกต่างกันไป สามารถแยกสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มเครดิตยูเนียน ในระยะเริ่มแรกที่มีการจัดตั้งกลุ่มใหม่ๆ ปัญหาที่กลุ่มเหล่านี้ประสบได้แก่ ปัญหาเงินทุนดำเนินงานมีน้อย ปัญหาสมาชิกส่วนใหญ่ไม่เข้าใจหลักการดำเนินงานอย่างแท้จริง และปัญหาด้านบุคลากรที่มารับผิดชอบด้านบัญชีขาดความรู้ ระยะที่สองเป็นระยะที่กลุ่มเครดิตยูเนียนจดทะเบียนเป็นกลุ่มสหภาพ ปัญหาส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการ ระยะที่สามเป็นระยะที่กลุ่มสหภาพจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียน ปัญหาส่วนใหญ่ได้แก่ ปัญหาความแตกแยกของสมาชิก และปัญหามีเงินทุนมากเกินความต้องการ

2) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกลุ่มสะสมทุนที่มีสัดส่วนมากที่สุด อย่างไรก็ตามก็มีปัญหามากตามไปด้วย กล่าวคือ ปัญหาการไม่เข้าใจหลักการดำเนินงานของสมาชิก ปัญหาของประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ดำเนินงานไม่เห็นความสำคัญของกลุ่มออมทรัพย์ ปัญหาปริมาณเงินทุนมีน้อยไม่เพียงพอ กับความต้องการและขาดการสนับสนุนเงินทุนจากแหล่งอื่น รวมไปถึงปัญหาที่รัฐบาลไม่เห็นความ

สำคัญของการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ ปัญหาการขาดการเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบโดยตรง และปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ เช่น สมาชิกมีการถอนเงินสะสมบ่อยๆ ผู้ที่รับผิดชอบด้านบัญชีขาดความรู้ความเข้าใจ การไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันและความขัดแย้งภายในกลุ่มจนก่อให้เกิดปัญหาความแตกแยก และปัญหาการขาดการประชาสัมพันธ์

3) ธนาคารหมู่บ้าน ปัญหาที่ประสบส่วนใหญ่ได้แก่ ปัญหาการขาดความสามัคคีระหว่างสมาชิกด้วยกัน ปัญหาเกี่ยวกับคณะกรรมการบริหารมักไปกระจุกตัวอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ปัญหาด้านการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ ปัญหาการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ขึ้นมาซ้ำซ้อนในพื้นที่เดียวกัน และปัญหาไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพราะไม่มีหน่วยงานกลางใดเข้ามารับผิดชอบ

4) กลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบอื่นๆ ปัญหาส่วนใหญ่ได้แก่ ปัญหาการจัดการเงินทุนหมุนเวียนไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาการแข่งขันกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาซ้ำซ้อน และปัญหาการขาดหน่วยงานกลางที่จะเป็นตัวคอยเชื่อมโยงประสานระหว่างกลุ่มออมทรัพย์ด้วยกัน

อย่างไรก็ตามปัญหาของกลุ่มสะสมทุนที่ผ่านมาเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วจะเห็นว่ากลุ่มสะสมทุนส่วนใหญ่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินทุน ปัญหาการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนขึ้นมาซ้ำซ้อนในพื้นที่เดียวกัน ปัญหาเกี่ยวกับตัวสมาชิกของกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการดำเนินงานที่ถูกต้องของกลุ่มสะสมทุน ปัญหาเกี่ยวกับคณะกรรมการบริหารไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง และปัญหาการขาดความสามัคคีและขาดความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกและคณะกรรมการ ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้จะทำให้กลุ่มสะสมทุนไม่สามารถที่จะพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน

จากการศึกษาถึงรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนแต่ละประเภท ต่างก็มีปัญหาการดำเนินงานด้วยกันทั้งสิ้น แต่เมื่อพิจารณาถึงโอกาสที่กลุ่มสะสมทุนจะสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืนนั้น กลุ่มสะสมทุนที่มีรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดก็คือกลุ่มสะสมทุนที่อยู่ในรูปแบบของ สหกรณ์เครดิตยูเนียน เพราะมีข้อดีมากกว่ากลุ่มสะสมทุนในรูปแบบอื่นๆ กล่าวคือ เป็นกลุ่มสะสมทุนที่มีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลถูกต้องตามกฎหมายซึ่งสามารถทำนิติกรรมใดๆ ก็ได้ มีการตรวจสอบความถูกต้องจากหน่วยงานภายนอก มีระบบการจัดทำบัญชีที่เป็นสากล คณะกรรมการบริหารกลุ่มมีวาระการดำรงตำแหน่งไม่ยึดติดอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง มีเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างสหกรณ์เครดิตยูเนียนต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการประกันความเสี่ยงการกู้ยืมเงินของสมาชิกกลุ่มหากสมาชิกเสียชีวิตระหว่างการกู้ยืมเงิน ทางชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะชดเชยให้ในวงเงินไม่เกินสามแสนบาทและยังมีการจ่ายเงินสมทบค่าหุ้นแก่สมาชิกผู้นั้นอีกด้วย จากข้อดีดังกล่าวทำให้สหกรณ์เครดิตยูเนียนได้เปรียบกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบอื่นๆ แต่ทั้งนี้การที่สหกรณ์เครดิตยูเนียนจะสามารถพัฒนาให้เป็นไปอย่างยั่งยืนสมาชิกจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการดำเนินงานและหลักคุณธรรมของสหกรณ์เครดิตยูเนียน อย่างแท้จริง ในส่วนของคณะกรรมการจะต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดีและมีความเสียสละที่จะทำงานให้กับส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการทดลองให้กลุ่มสะสมทุนรูปแบบอื่นจำนวน 6 กลุ่ม มาทดลองใช้รูปแบบของ สหกรณ์เครดิตยูเนียน โดยมีสหกรณ์เครดิตยูเนียนริมออนจำกัด สหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านศรีงามพัฒนา จำกัด และสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านป่าปึง จำกัด เป็นแบบอย่าง ปรากฏว่าผลการทดลองสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มแรกไม่ประสบผลสำเร็จ ได้

แก่ กลุ่มออมทรัพย์บ้านม้า จังหวัดลำพูน และกลุ่มออมทรัพย์บ้านห้วยชมภู จังหวัดเชียงราย กลุ่มที่สองประสบความสำเร็จปานกลาง มีระดับการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป คาดว่าจะสามารถจดทะเบียนได้ในภายหลัง ซึ่งได้แก่ กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านทุ่งยาว และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่ตาด จังหวัดเชียงใหม่ และกลุ่มที่สามเป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี มีระดับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว และจะสามารถจดทะเบียนเป็น สหกรณ์เครดิตยูเนียนได้ในต้นปี 2544 ซึ่งได้แก่ ธนาการหมู่บ้านบ้านขรัวแคว จังหวัดลำพูน และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสตรีแม่บ้านตำบลดอนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและทดลองใช้รูปแบบของกลุ่มสะสมทุนพบว่ารูปแบบที่เหมาะสมคือ สหกรณ์เครดิตยูเนียน เพื่อให้กลุ่มสะสมทุนที่เกิดขึ้นในชุมชนสามารถเป็นแหล่งเงินทุนในชุมชนได้อย่างแท้จริง และสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน รวมถึงปัญหาอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นจะได้รับการแก้ไขก็ต่อเมื่อ

1) ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบต่างๆจะต้องหันหน้ามาร่วมกันวางแผนหาแนวทางในการพัฒนากลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสม โดยมีเป้าหมายอยู่ในชุมชน ไม่ต้องคำนึงว่ากลุ่มสะสมทุนในชุมชนเป็นของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง และกำหนดให้ใช้รูปแบบกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสมเพียงรูปแบบเดียว

2) สนับสนุนให้ อบต. เข้าไปส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบที่เหมาะสมในเขตพื้นที่ที่มีความพร้อมก่อน หลังจากนั้นจึงค่อยขยายผลไปยังเขตพื้นที่อื่นๆ

3) หน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีการจัดฝึกอบรมทางด้านบัญชีให้กับผู้ที่รับผิดชอบงานด้านบัญชีของกลุ่มสะสมทุนอย่างสม่ำเสมอ

4) หน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีการจัดประชุมสัมมนาเพื่อทบทวนบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารกลุ่มสะสมทุนอย่างต่อเนื่อง

5) จะต้องสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มสะสมทุนด้วยกัน และเชื่อมประสานระหว่างกลุ่มสะสมทุนกับกลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชน

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2539. การส่งเสริมและพัฒนาบริหารกองทุนชุมชน. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กิ่งแก้ว อินหว่าง และคนอื่นๆ. 2532. การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.
- _____. 2536. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับคุณภาพชีวิตของราษฎรในชนบท : ศึกษาโครงการส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิตในโครงการก่อสร้างถนนโดยใช้แรงงานเป็นหลัก. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.
- จำนง สมประสงค์. 2539. การจัดตั้งและบริหารงานธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- ชาติชาย มณีกาญจน์. 2534. ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชุมนุมเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด สำนักงานภาคเหนือ. 2542. สถิติกลุ่มเครดิตยูเนียน ภาคเหนือ. (เอกสารอัดสำเนา)
- เต็มใจ สุวรรณทัต. 2533. "นโยบายธุรกิจสหกรณ์ออมทรัพย์," สหกรณ์, 48, 3 : 33-37.
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2536. "กลุ่มออมทรัพย์ในภาคการเกษตร," จุลสารธกส. 18, 197 : 22-23.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ. [ม.ป.ป.]. โครงสร้างเศรษฐกิจภาคเหนือ. (เอกสารอัดสำเนา)
- ประเจิด สินทรัพย์ ... [และคนอื่นๆ]. 2521. การศึกษาการสะสมทุนของกสิกรในจังหวัดภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร ... [และคนอื่นๆ]. [ม.ป.ป.]. นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน. (เอกสารอัดสำเนา)
- ผจงจิต บุญราช. 2520. การวิเคราะห์การสะสมทุนของเกษตรกรในเขตเศรษฐกิจที่ 11 ปี 2518-19. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรรณทิพย์ เพชรมาก ... [และคนอื่นๆ]. 2536. กลุ่มออมทรัพย์และขบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยคนจนในเมือง : ประสพการณ์ทำงานจากองค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา. กรุงเทพฯ : องค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา.
- มัญญ สอนเกิด. 2540. สภาพและความต้องการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มดีเด่นระดับเขตปี 2539 กับกลุ่มทั่วไป. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.
- มูลนิธิไทยเพื่อการพัฒนา. 2542. สถิติกลุ่มออมทรัพย์สัจจะกรณ์ในภาคเหนือ. (เอกสารอัดสำเนา)
- มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท. 2542. สถิติกลุ่มออมทรัพย์เมตตาธารีและกองทุนเกษตร. (เอกสารอัดสำเนา)

เรื่อง สุขสวัสดิ์. 2539. เกษตรกรรมกับการจัดการกองทุนพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเผยแพร่
และส่งเสริมงานพัฒนาชนบท.

วิวัฒน์ เมฆอรุณ. 2526. สหกรณ์รูปแบบอื่น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสุวรรณ.

ศิลา ฤทธิ์นันต์. 2532. ปัญหาหนี้สินและทางออกของเกษตรกรภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง. วารสารทาง
ใหม่. 3, 5 : 16-21.

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ. 2537. กองทุนหมู่บ้าน. ลำปาง : กิจเสรีการพิมพ์.

สมศักดิ์ ศรีมานิชญ์. 2523. การสหกรณ์เครดิตยูเนียน (นอกระบบ 323). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2540. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 8. กรุงเทพฯ : สำนักงาน.

สุดใจ จงวรกิจวัฒนา. 2540. "ธนาคารหมู่บ้าน," วารสารเศรษฐศาสตร์เกษตร 16, 2 : 13-16.

สุทัศน์ คล่องการเขียน. 2537. "สหกรณ์ในพื้นที่การเกษตร," สหกรณ์ 52, 4 : 33-36.

อรทัย ทรายมูล. 2536. "องค์กรธุรกิจชุมชน," วารสารทางใหม่. 7, 6 : 25-30.